

Лекція № 4. Сучасні підходи до визначення змісту сенсорного розвитку дітей раннього віку

У контексті перебудови сучасної освіти з урахуванням її євроінтеграційного виміру, реформування системи підходів до визначення змісту сенсорного розвитку дітей раннього віку особливого значення набуває самостійність виховання і розвитку особистості та виступає вирішальною ланкою сутності навчально-розвивального процесу.

Вивчення й активізація наукових джерел (В. Аванесова, З. Богуславська, Л. Венгер, Н. Ветлугіна, Л. Гирович, Л. Журова, В. Інжестойкова, Г. Кислюк, Т. Комарова, М. Лисіна, Н. Петрик, М. Подд'яков, А. Рузська), свідчить, що системне наукове уявлення про сутність, структуру та функції сенсорного розвитку дітей раннього віку висвітлюють дидактичні вимоги до організації роботи, раціональне поєднання її видів, роль у вихованні чуттєвості й активності розвитку.

Підхід – сукупність способів, прийомів розгляду змісту сенсорного розвитку дітей раннього віку, впливу на когось, ставлення до кого-небудь.

Зміст – це те, що:

1. описується, розповідається, зображується;
2. суть, внутрішня особливість чогось;
3. розумна основа, мета, призначення чогось;
4. перелік роздумів, частин, оповідань, книги, збірки.

Змістовний – багатий змістом (у 1-3 значенні).

Сутність (суть) – найголовніше, основне, істотне в чомусь; у філософії – головне, визначальне в предметі, що зумовлене глибинними зв'язками й тенденціями розвитку і пізнається на рівні теоретичного мислення.

Сенсорний розвиток – сенсорний (лат. *sensohum* – орган чуттів) розвиток дитини – розвиток її відчуттів і сприймання, утворення уявлень про властивості предметів (форму, колір, розмір, положення у просторі тощо).

Дитина в житті стикається з різноманіттям форм, фарб та інших властивостей об'єктів, зокрема іграшок і предметів домашнього ужитку. Малюка оточує природа з усіма її сенсорними ознаками – багатоцвіттям, запахами, шумами, знайомиться і з творами мистецтва – музикою, живописом, скульптурою. І звичайно, кожна дитина, навіть без цілеспрямованого виховання, так чи інакше, сприймає все це. Але якщо засвоєння відбувається стихійно, без розумного педагогічного керівництва дорослих, воно нерідко виявляється поверховим, неповноцінним.

Сенсорний розвиток необхідний людині для оволодіння будь-якою практичною діяльністю. Він не втрачає значення зі вступом дитини до школи і відіграє важливу роль у житті дорослої людини, відбувається на основі функціонування системи аналізаторів, що забезпечує багатомірний зв'язок зі світом, сприяє життєвій активності людини. Із сенсорного розвитку виростає логічне пізнання, яке прискорює накопичення нових чуттєвих даних, сприяє їх включенню до раніше створеної системи знань і досвіду. Чим вищий сенсорний розвиток дитини, тим більше фактів і явищ потрапляє у сферу її сприймання. Якщо в дитини належно розвинуті мисленнєві механізми, то вона виявляє неабияку здатність шукати, знаходити, фіксувати, аналізувати, інтерпретувати велику кількість інформації про світ і себе. Отже, поняттям **«сенсорний розвиток»** науковці (Л. Венгер, О. Запорожець) позначають психофізіологічний процес, що відбувається у процесі послідовного накопичення інформації про якості й властивості предметів, явищ природи та відношень між ними.

Водночас, формування, спрямування і коригування цих умінь окреслює проблематику сенсорного виховання, тобто «сенсорне виховання» – це планомірний керований педагогом вплив, спрямований на розвиток сенсорних процесів дитини: відчуття, сприймання, уявлення, що повинно забезпечувати повноцінний сенсорний розвиток дитини (В. Аванесова А. Івершинь, Г. Підкурганна, М. Подд'яков, О. Усова), який і є результатом цілеспрямованого сенсорного виховання.

До головних завдань сенсорного виховання належать:

- формування у дітей системи перцептивних (обстежувальних) дій;
- формування системи сенсорних еталонів;
- розвиток уміння самостійно використовувати сенсорні еталони у власній діяльності.

Засвоїти **сенсорний еталон** (зразки) – це зовсім не означає навчитися правильно називати ту чи іншу властивість об'єкта. Необхідно мати чіткі уявлення про різновиди кожної властивості і, головне, вміти користуватися такими уявленнями для аналізу та виділення властивостей найрізноманітніших предметів в різних ситуаціях. Інакше кажучи, *засвоєння сенсорних еталонів – це адекватне використання їх в якості «одиниць виміру» при оцінці властивостей речовин. це набуття досвіду і знань про оточуючі предмети, розвиток сприйняття і фантазії дитини, розвиток уявлень про об'єкти та суб'єкти навколишнього середовища.* Далеко не кожен батько впевнено відповість на питання: – що таке сенсорика? Але, тим не менш, практично в кожній родині займаються сенсорним розвитком, самі того не підозрюючи.

Вирішення проблеми сенсорного розвитку дітей раннього віку перебуває в центрі уваги науковців різного спрямування: А. Богуш, Т. Башаєва, Л. Венгер, С. Новосьолова, Т. Галанова, Н. Грама, К. Гюнтер, В. Штрасмайєр, К. Печора, Є. Пілюгіна та ін. Актуальні проблеми сенсорного виховання висвітлюються у роботах О. Савченко, Н. Скрипченко, І. Барбошової, В. Воліної, С. Коробко Г. Ларионова, А. Данюкова, Е. Каралашвілі, О. Слизкова.

Виходячи з визначень поняття сенсорного розвитку як відчуття, сприйняття і формування уявлень про зовнішні властивості предметів, зазначимо, що значних успіхів досягли педагоги-новатори Глен Доман, М. Зайцев, Ш. Амонашвілі, В. Шаталов, С. Лисенкова тощо. Завдяки їхній сумлінній праці і любові до дітей були створені і розроблені такі новаторські прийоми:

Новаторські прийоми:

- віра в кожну дитину;

- прийняття дитини такою, якою вона є;
- навчання на більш високому рівні труднощів;
- навчання математики більш швидкими темпами;
- провідна роль теоретичних знань;
- усвідомлення дитиною процесу навчання;
- особлива, довірча атмосфера навчання;
- робота над розвитком усіх дітей;
- колективний пошук дітьми, спрямований вихователем;
- особлива система питань, які найчастіше ставляться в загальному вигляді, щоб пробудити думку дітей (наприклад, «Що ви можете сказати про число 8?). При цьому вихователь повинен непомітно керувати міркуваннями дітей.

Передбачається, що надання будь-якої допомоги повинно припинятися, як тільки дитина робить спробу самостійно продовжити роботу.

Діяльність Глен Домана була пов'язана з сенсорним розвитком дітей раннього віку від нуля до 4 років. Його фундаментальні дослідження охоплюють основні шість параметрів сенсорного розвитку дитини раннього віку:

1. рухові навички (ходьба);
2. мовні навички (розмова);
3. мануальні навички (письмо);
4. візуальні навички (читання і спостереження);
5. слухові навички (слухання і розуміння);
6. тактильні навички (відчуття і розуміння).

Учений-нейрохірург, Глен Доман довів найважливіший закон про те, що мозок росте і розвивається тоді, коли працює.

До сенсорних здібностей він відносить три види :

1. зір, завдяки якому ми можемо читати придумане письмо, символічне, візуальну мову, засновану на певних погодженнях;
2. слух, завдяки якому ми можемо розуміти звуки придуманого,

символічного, візуальної мови, заснованої на певних погодженнях;

3. чуттєвість, завдяки якій ми здатні ідентифікувати об'єкти, не користуючись при цьому зором, смаком або запахом.

Його дослідженнями було охоплено дітей від десяти хвилин від народження і поступового дорослішання у різних ситуаціях, дітей сільської місцевості й міста, дітей американських, мексиканських, французьких і німецьких, та різних континентів австралійських, азіатських та інших народів більше ніж як 100 країн світу. Разом з Глен Доманом досліджували проблему сенсорного розвитку дітей. Раймундо Верас, Адель Девіс, Еван Томас, Мей Блэкберн, Темпл Фей, Едвард Левин. Їх дослідження і методики обійшли увесь світ і мають досить вагомі результати.

Такий підхід сприяє максимальному саморозвитку дитини. У контексті цих ідей нами було опрацьовано значну кількість повідомлень матерів, що працювали за методикою Глен Домана. На форумі вони ділилися отриманими результатами. Слід зазначити, що частина матерів користувалися методикою лише за двома-трьома параметрами, інші короткий час застосовували повну методику. У процесі перегляду записів стало зрозумілим, що по-перше – відчувається недостатня сумлінність при виконанні відповідних вправ, де хто із мам просто за власною інтуїцією виховувала малятка як рекомендував Г. Доман, не знаючи, що є така методика і результатом вона задоволена. І нарешті є мами, у яких не вистачає знань, умінь забавлятися з малятами, власного терпіння – вони звісно виказують свої сумніви відносно методики.

Загальноприйнято, що матеріальною основою життя дитини є її організм. Тому провідним видом його розвитку є загальнофізичний розвиток, тобто процес зростання організму, нарощування ловкості, сили, становлення фізичних функцій під впливом умов життя та видів діяльності.

Важливим видом розвитку є інтелектуальний, який є джерелом формування у дитини здібностей до оволодіння різними типами мислення (емпіричним, образним, теоретичним, діалектичним тощо). Органічною частиною його є уміння піддавати самотійному аналізу події та явища

дійсності, робити самостійні висновки та узагальнення. Змістом інтелектуального розвитку є духовний розвиток, елементом якого є громадський розвиток; значне місце в житті дитини має моральний розвиток, який включає знання, уміння й виконання норм, правил у соціальному житті з правилами, серед яких важливий емоційний і естетичний розвиток: чуйне ставлення до дітей; прагнення навчити всіх дітей; прагнення пробудити інтерес до навчання, любов до предмета; прагнення пробудити впевненість у подоланні труднощів.

Отже, дитина як суб'єкт розвитку має охопити: загальнофізичний розвиток, інтелектуальний розвиток, моральний розвиток, емоційний розвиток, естетичний розвиток.

В основу змісту і ролі сенсорного розвитку дітей було покладено розробку чітко алгоритмізованих дидактичних знаків, опорних схем, карток, правил. Ці схеми виконують опорну функцію в організації навчання, в управлінні розумовими процесами, допомагають в індивідуальному навчанні, в диференціації завдань для кожної дитини, у розвитку самостійності. Уведено поняття «управління за допомогою сигналів», «коментоване управління» (обговорювання дій); створення ситуації суперечки, колективного пошуку.

Карл Юнг, вивчаючи функції прийняття рішень відкрив у психіці людини функції безпосереднього сприйняття дійсності: інтуїція і сенсорика.

Інтуїти, засвоюючи нову інформацію, стараються об'єднати різні фрагменти в одне ціле, тому засвоюють їх усі, паралельно, охоплюючи увагою велику їх частину і говорять, що інформація повинна переваритися.

Сенсорики засвоюють інформацію невеликими порціями, послідовно, крок за кроком. Увага сенсорика вузько спрямована кожного разу на фрагмент, який виучує. Саме тому увага інтуїтів здається розсіяною у порівнянні з сенсориками, їхня увага значно ширше охоплює ситуацію, щоб оцінити її цілісність, і вже не так прискіпливо слідкує за кожним конкретним фактом. Потрібно зазначити, що швидкість реакції інтуїтів залежить від їхньої зосередженості. У змаганнях на швидкість вони випереджають сенсориків, а в

ситуації тут і зараз, коли потрібна реакція на те, що зараз відбувається у даному місці і в конкретний час, вони можуть не одразу відреагувати, якщо в цей момент були зайняті іншим.

Інтуїти орієнтовані на майбутнє, гарні прогнозисти, часто їхні думки випереджають свій час. Сенсорики гірше помічають і схоплюють тенденції змін, прагматики – для них важливіше тут і зараз. Для інтуїтів важливіше почуття польоту і фантазії.

«Інтуїція / Сенсорика – ця індивідуальна дихотомія базису Юнга визначає пріоритетний спосіб сприйняття, тобто спосіб надходження інформації про зовнішній світ, або безпосередньо через органи чуття, або ж у відриві від них через вторинні образи.

Принцип біологічного розвитку:

- наслідковість і наслідування,
- способи його започаткування у розвитку логічного мислення,
- залучення до діяльності .

Це дуже добре людській дитині. Природа дала шанс бути і стати розумним.

Але за яких умов?

а) Самоорганізація розумової діяльності: дитина дослідник? Так. А який рівень? – ранній вік 2-3 роки
Скільки дітей дослідники? – 12 із 35 дітей.

Скільки – переносники дій – 21 і до якого віку із них користувались до шести років. Коли дитина перестає або й не починала бути дослідником, коли вона стала дослідником, і яка її подальша доля.

б) Вплив соціального середовища на самоорганізацію і громадянську позицію.

Як справдилися надії?

Визначення :

ІНТУЇЦІЯ: психологічна функція абстрактного сприйняття світу, при якому формуються цілісні образи і картини фантазії за рахунок неусвідомлених процесів зливання інформації із різних джерел і доповнення припущеннями

СЕНСОРИКА: психологічна функція конкретного сприйняття світу, при якому інформація надходить безпосередньо від органів чуття, не зазнаючи при такій передачі якихось суттєвих модифікацій.

Характерні прояви:

ІНТУЇТИ: Легше орієнтуються у часі. Характер сприймання глобальний і розмитий. Процес освоєння інформації – паралельний. Характер мислення абстрактний, теоретичний. Процес мислення безперервний, висновки «виношує». Пріоритетний метод – пошук прихованого змісту. Об’єкт обробки – прогнози. Життєва позиція – «поживемо - побачимо».

Більша ефективність в незвичному і незрозумілому. Надають перевагу вивченню нового, люблять освоювати нові професії. Легкі на підйом. В незнайомій ситуації цінують можливість освоювати щось нове. В рутинній ситуації втрачають інтерес. Мова відзначається фігуральністю, багата на метафори і аналогії.

Сенсорики легше орієнтуються у просторі, характер сприймання локальний, чіткий. Процес освоєння інформації – послідовний. Характер мислення конкретний практичний. Процес мислення дискретний, висновки вибудовують «крок за кроком». Пріоритетний метод – пошук застосування на практиці. Об’єкт обробки – дані, що є в наявності. Життєва позиція – «тут і тепер».

Більша ефективність у тому, що перевірено і надійно. Надають перевагу вдосконаленню знайомого, люблять відточувати майстерність. Ретельні в рутинній ситуації знаходять можливість відточувати майстерність. В незнайомій ситуації прагнуть відшукати для опори щось відоме. Мова відзначається точністю висловів, детальністю описів.

Сенсорика – одна з трьох (поруч з інтуїцією та інтелектом) основних **функцій психіки** людини, що відповідає за взаємодію із Всесвітом, дозволяє людині отримувати інформацію про оточення за допомогою трьох каналів сприйняття та п’яти органів чуття.

Сенсорика – це певний стан поведінки людини, що передбачає збір нею

інформації, опираючись на власні відчуття (зір, дотик, слух, нюх). Для людей сенсорного типу важливішими є деталі та факти і менш за все те, що вони означають.

Інтуїція – безпосереднє схоплення сутності предмета, в основі якого лежить вроджена здатність (талановитість) людини, її тривалий досвід, які допомагають досягнути сутності явища, опускаючи опосередковані ланки.

Канали сприймання: візуальний, слуховий і кінестетичний (чуттєвий). Органи чуття: зір, слух, смак, дотик, нюх. Іноді помилково шостим почуттям називають інтуїцію.

Сенсорні еталони: еталони кольору – сім кольорів спектра та їх відтінки світлого й насиченого кольорів.

- Еталони форми - геометричні фігури; величини - метрична система мір.
- Слухові еталони – це звуковисотні відносини, музичні ноти, фонемі рідної мови.

- Смакові ми ділимо на солодкий, солоний, гіркий і кислий.

- Запахи – на важкі і легкі, солодкі, гіркі, свіжі і т. д.

Зазначимо, що іноді сенсорний розвиток і сенсорне виховання ототожнюють.

Сенсорний розвиток дитини – розвиток її відчуттів і сприймання, формування уявлень про зовнішні властивості предметів: їх форму, колір, величину, положення у просторі, а також запах, смак. Від рівня цього розвитку значною мірою залежить успішність її розумового, естетичного виховання, стан сформованості загально навчальних умінь і навичок.

Сенсорне виховання – сукупність педагогічних заходів, спрямованих на розвиток діяльності органів чуттів дитини. Потреба сенсорного виховання зумовлена значенням чуттєвого пізнання в розвитку людини.

Спостереження відіграє важливу роль у сенсорному розвитку дитини. Спостерігаючи, дитина в природних умовах може познайомитися з якостями предметів, їх формою, величиною, кольором. Проте визначити їх самостійно малюк ще не може. Дитина навчилася тільки дивитися, але не бачити, слухати,

але не чути. Тому її треба навчити виділяти якості предметів навколишнього оточення. Рівень розвитку сенсорики найтіснішим чином пов'язано з рівнем розумових та інтелектуальних здібностей.

Мета сенсорного виховання:

1. вивчення основних понять сенсорики – форм, розмірів і величин, кольорів, смакових характеристик, запахів та звуків;
2. формування гнучкості у сприйнятті зовнішніх об'єктів і явищ, швидкості їх аналізу, уваги та логічного мислення;
3. формування властивостей характеру і здібностей, які вкрай необхідні дитині для його самореалізації;
4. розвиток дрібної моторики рук у дітей двох-трьох років.

Значення сенсорного розвитку дітей раннього віку виражається в наступному:

- воно є базою для інтелектуального розвитку дитини;
- структурує і впорядковує дитячі враження від спілкування із зовнішнім світом;
- стимулює розвиток спостережливості та уваги;
- робить позитивний вплив на естетику дитини,
- стає базою для розвитку фантазії і уяви;
- формує сенсорні еталони;
- дозволяє розширити словниковий запас;
- робить вплив на рівень розвитку слухової, зорової, образної, моторної пам'яті;
- готує малюка до взаємодії з реальним світом.

Сенсорний розвиток відбувається протягом усього життя, але ранній вік є тим періодом, коли дитина пізнає навколишній світ великими темпами, тобто нагромаджує і засвоює соціальний сенсорний досвід. Видатний науковець М. Щелованов називав ранній вік «золотою порою сенсорного виховання».

Сенсорне виховання – цілеспрямовані педагогічні впливи, що забезпечують формування почуттєвого пізнання й удосконалення відчуттів і сприйняття.

До головних завдань сенсорного виховання належать:

- формування у дітей системи обстежуваних дій;
- формування системи сенсорних еталонів;
- розвиток уміння самостійно використовувати сенсорні еталони у власній діяльності.

Розглянемо їх детальніше.

Методика сенсорного виховання в ЗДО передбачає навчання дітей обстеженню предметів. Обстеженням називають спеціально організоване сприйняття предметів з метою використання його результатів у тій чи іншій змістовної діяльності. Обстеження – це основний метод сенсорного виховання дітей раннього віку.

Навчання обстеженню проводиться як спеціально організоване сприйняття предмета з метою виявлення тих його властивостей, про які важливо знати, щоб успішно впоратися з майбутньою діяльністю. Один і той же предмет обстежується по різному в залежності від цілей обстеження і самих обстежуваних якостей.

Існують загальні правила для всіх видів обстеження:

- сприйняття цілісного образу предмета;
- уявний поділ на основні частини і виявлення їх ознак (форма, величина, колір та інше);
- просторове співвідношення частин один з одним (праворуч, ліворуч, над, зверху і так далі);
- вичленення дрібних деталей, встановлення їх просторового розташування по відношенню до основних частин;
- повторне цілісне сприйняття предмета.

Обстеження за такою схемою допоможе дітям оволодіти узагальненими способами чуттєвого пізнання, якими вони зможуть користуватися в

самостійній діяльності. Педагог же в свою чергу повинен створювати умови, щоб діти засвоювали отримані знання та вміння для аналізу навколишнього середовища.

У дошкільному віці починається етап безпосереднього засвоєння і використання сенсорних еталонів. Саме з трьох років основне місце в сенсорному вихованні дітей займає ознайомлення їх із загальноприйнятими сенсорними еталонами та способами їх використання.

Сенсорні еталони – це психічні образи, що містять уявлення про чуттєво сприймані властивості об'єктів.

Так, в області форми – це геометричні фігури (коло, квадрат, трикутник), в області кольору – вісім кольорів спектра. Особливе місце займають еталони величини, так як вони носять умовний характер. Будь-який об'єкт сам по собі не може бути великим або маленьким, він набуває це якість при порівнянні з іншим. Ми говоримо, що кавун великий, а яблуко – маленьке, зіставляючи їх між собою. Такі відносини можуть бути зафіксовані тільки в словесній формі.

Хоча дитина раннього віку ще не готова до засвоєння сенсорних еталонів, але у неї починає накопичуватися уявлення про колір, форму, величину та інші якості предметів. Важливо, щоб ці уявлення були достатньо різнобічними.

А це значить, що дитину слід знайомити зі всіма основними різновидами якостей:

- 8 кольорами спектру, білим і чорним кольорами;
- з такими формами як круг, квадрат, овал, трикутник, прямокутник;
- величиною, яка сприймається тільки в порівнянні з іншою величиною.

Поступово дитина опановує назви еталонів.

Дітей вчать застосовувати освоєні еталони якостей для аналізу предметів, вчать порівнювати предмет з еталоном, помічати подібність і відмінність. Це дозволяє бачити особливість предметів, бачити відоме в новому, відносити предмети до груп за різними якостями. Оволодіння еталоном піднімає розумову діяльність дитини на новий щабель: формується процес узагальнення на

чуттєвої основі (еталон), поглиблюються процеси аналізу, узагальнення на основі володіння еталоном.

В результаті оволодіння в процесі навчання системами перцептивних дій і системами еталонів діти отримують широкі можливості для орієнтування в навколишній дійсності.

Особлива роль в сенсорному вихованні дітей належить природі. Адже природа - невичерпне джерело вражень, радісних переживань для дитини. Важливим засобом сенсорного розвитку дитини є спостереження. Спостерігаючи в природних умовах, дитина, може познайомитися з якостями предметів, їх формою, величиною, кольором. Проте визначити їх самостійно малюк не може. Дитина навчилася тільки дивитися, але не бачити, слухати, але не чути. Тому їй треба навчити виділяти якості предметів навколишнього оточення.

Пізнання природного оточення, спочатку, здійснюється чуттєвим шляхом, за допомогою зору, слуху, дотику, нюху. Так під час спостереження малюки вчаться розрізняти забарвлення листя, сприймання буде більше яскравіше, якщо вихователь пропонує послухати шарудіння опадаючого листя. Чим більше органів чуття «задіяно» в пізнанні, тим більше ознак і властивостей виокремлює дитина в досліджуваному об'єкті, явищі, а отже, тим багатшими стають його уявлення. На основі таких уявлень виникають розумові процеси, уява, формуються естетичні почуття.

Сенсорний розвиток має здійснюватися у тісному зв'язку з навчанням дитини тих видів діяльності, в ході яких він повинен враховувати і відтворювати властивості предметів (малювання, ліплення, конструювання). Саме у цих видах діяльності перед дітьми виникає необхідність сприймати предмети як можна точніше, повніше, виробляється вміння обмацувати, оглядати предмети у певній послідовності. Вказівки дорослих допомагають дитині виокремити відповідні предмети або частини, помічати подібність і відмінність.

Гра - універсальний спосіб виховання і навчання дитини. Ігри, що розвивають сенсорне сприйняття, дуже потрібні малюку раннього віку. Вони приносять в життя дитини радість, інтерес, упевненість у собі і своїх можливостях. Ігри, в яких використовуються дії з предметами, розвивають не тільки рух, а й сприйняття, увагу, мислення і мову дитини. Уміле не нав'язливе керівництво педагога діями малюка дозволяє дитині перейти від примітивного маніпулювання для виконання різноманітних практичних дій з урахуванням величини і форми предметів. Для розвиваючих ігор з малюками потрібно використовувати різні збірні іграшки (вкладки, пірамідки, куби, тощо), які вимагають співвіднесення властивостей декількох деталей.

Для організації навчально-ігрової діяльності дитини використовується 5 видів дидактичних іграшок:

- для нанизування (різні пірамідки);
- об'ємні геометричні;
- для викладання та викладання;
- різні форми (конуси, куби, циліндри);
- збірно-розбірні (мотрійки), а також предмети та іграшки спеціально підібрані за будь-якими якостями.

Отже, в результаті систематичної роботи по сенсорному вихованню дітей раннього віку у них виявляються сформованими вміння і навички, які свідчать про відповідний рівень розвитку:

- діти успішно виділяють і враховують колір, форму, величину і інші ознаки предмета;
- групують відповідно до зразка предмети за формою, кольором, величиною при виборі з 4-х;
- співвідносять різноманітні предмети за кольором, формою, величиною при виборі з 4-х різновидів (або 4 різновиди кольору, якої форми і т. д.);
- дізнаються в різноманітних колірних плямах предмети або явища, що мають характерну колірну ознаку (сніг, трава, апельсин і т. д.);

- активно використовують порівняльні слова-назви для позначення форм (дах, м'яч);
- починають активно користуватися загальноприйнятими словами-назвами кольору.